

ОТРУЙНИЙ АПАРАТ ЗМІЙ

В процесі еволюції у змій утворились еластичні щелепи, які дають змогу ковтати велику здобич, та отруйний апарат, що гальмує її рухи і паралізує. У багатьох видів змій верхньогубні та скроневі слинні залози перетворились на отруйні, які виробляють більш-менш отруйний секрет. Окремі зуби, які знаходяться на передньому чи задньому кінцях верхніх щелеп збільшені у розмірах і пристосовані для введення отрути у жертву.

Найбільшого розвитку отруйний апарат набув у гадюкових. Їх великі отруйні трубчасті зуби розташовані попереду, а отрута – дуже токсична. При потраплянні в організм людини отрута порушує функції крові, що у тяжких випадках може призвести до смерті.

У вужевих отруйні зуби значно менші за розмірами, мають заду борозенку для стікання отрути й розташовані на задньому кінці верхньощелепної кістки. Їх отрута не така токсична, як у гадюк, і діє переважно на нижчих хребетних (риб, земноводних, плазунів).

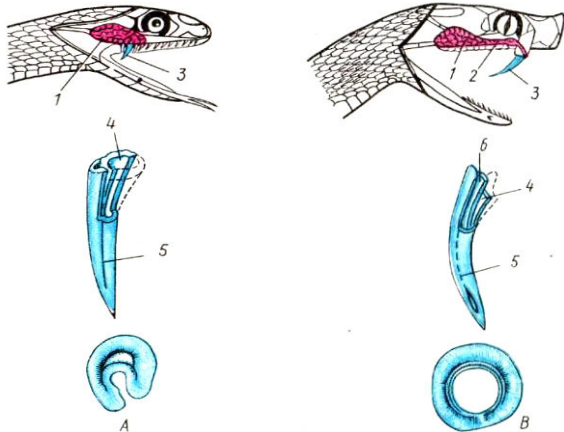

Схема будови отруйного апарату змій:

A – Вужеві; B – Гадюкові; 1 – отруйна залоза; 2 – проток залози;
3 – отруйні зуби; 4 – дренажна порожнина отруйного зуба;
5 – борозенка для стікання отрути; 6 – канал отруйного зуба

СИМПТОМИ ОТРУЄННЯ

Укус **гадюки** супроводжується розвитком місцевого болю, геморагічним набряком, слабкістю, нудотою, запамороченням. Можливі порушення серцевої діяльності, розвиток ниркової недостатності, підвищення температури.

Небезпеку для людини можуть іноді складати **полози** і **мідянка**. Якщо їм вдасться вкусити людину своїми глибоко посадженими у роті невеличкими зубами, то спостерігаються симптоми, подібні до вищенаведених, але у більш легкій формі. До того ж, їх отрута більш токсична для нижчих хребетних (риб, земноводних, плазунів).

ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ОТРУЄННІ

Найбільш ефективним методом лікування отруєння є введення лікувальної протизміїної сироватки в умовах лікарні. Нажаль протизміїна сироватка не завжди може опинитись під руками. Тому важливо вміти швидко і правильно надати першу медичну до лікарську допомогу постраждалому.

1. Необхідно укласти постраждалого в тінь, так щоб голова була трохи вище рівня тіла.
2. Потім швидко почати відсмоктування отрути з ранки, яке необхідно продовжувати протягом 5-7 хвилин, періодично зплывуючи рідину. Після видалення отрути рот треба прополоскати водою чи слабким розчином марганцівки. При наявності ранки у роті або карієсних (пародонтозних) зубів відсмоктування отрути заборонено.
3. Під час відсмоктування отрути бажано масажувати область укусу за напрямом до ранки.
4. При перших ознаках набряку відсмоктування отрути слід перервати, обробити місце укусу антисептиками й накласти тугу пов'язку. **Категорично заборонено накладання джгута!**
5. Забезпечити постраждалому повний спокій, унеможливити рухи укушених кінцівок.
6. Забезпечити великою кількістю слабого чаю, кофе чи іншим теплим напоєм. **Категорично заборонено вживання спиртних напоїв!**
7. Найголовніше – **якомога швидше доставити постраждалого до лікарні для надання кваліфікованої лікарської допомоги.**

ЗАПОБІГАННЯ УКУСАМ ЗМІЙ

У багатьох випадках укусам змій можна запобігти, якщо вживати мінімальних правил поведінки у так званих "зміїних місцях":

- краще не чіпати і не ловити змій, особливо дітям;
- треба носити міцне високе взуття;
- бути особливо обережними у густій траві;
- вночі треба користуватись ліхтариком – багато змій особливо активні у тепла літні ночі;
- не зупинятись на ночівлю біля місць, що можуть слугувати зміям укриттям (каміння, дрова, сміття тощо);
- у польових умовах перед тим, як лягати спати, треба уважно оглянути намет і особисті речі. Якщо вранці ви на своєму спальнику побачите змію, не панікуйте, не робіть різких рухів, які можуть спровокувати змію на укус. Краще покликати на допомогу ваших друзів.

КЗ "Запорізький обласний центр
туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій
учнівської молоді" ЗОР
Автор-укладач: Петроченко Віктор Іванович
Запоріжжя, 2015

ОТРУЙНІ ЗМІЇ

ЗМІЇ УКРАЇНИ

Фауна України включає 11 видів змій. Більшість з них належить до родини Вужеві:

1. Вуж звичайний зустрічається на всій території країни. Довжина тіла (з хвостом) до 140 см.

2. Вуж водяний зустрічається у південній частині країни. Довжина тіла до 160 см. Як і попередній вид, тримається у водоймах та недалеко від них.

3. Полоз каспійський зустрічається у південній частині країни. Довжина тіла до 210 см. Полюбує відкриті ландшафти з кам'янистими відслоненнями.

4. Полоз сарматський зустрічається у південній частині країни. Довжина тіла до 220 см. Полюбує більш відкриті ділянки, у тому числі серед рідкої деревно-чагарникової рослинності.

5. Полоз ескулапів зустрічається у Правобережному Лісостепу. Довжина тіла до 170 см. Є представником лісової фауни.

6. Полоз візерунковий зустрічається тільки у Південно-Східному Степу. Довжина тіла до 140 см. Полюбує більш-менш відкриті ландшафти.

7. Полоз леопардовий зустрічається тільки у Південному Криму. Довжина тіла до 110 см. Є представником середземноморсько-гірської фауни.

8. Мідянка звичайна зустрічається майже на всій території країни. Довжина тіла до 100 см. Полюбує відкриті ділянки серед деревно-чагарникової рослинності.

Ще 3 види змій належать до родини Гадюкові:

9. Гадюка звичайна зустрічається на північ від лінії Степу. Довжина тіла до 90 см. Типовий представник лісової фауни, але полюбує більш-менш відкриті ділянки.

10. Гадюка чорна зустрічається у Правобережному Лісостепу. Довжина тіла до 85 см. Полюбує відкриті ділянки серед деревно-чагарникової рослинності.

11. Гадюка степова зустрічається в Південній Україні. Довжина тіла до 85 см. Населяє відкриті ландшафти, у тому числі з кам'янистими відслоненнями.

Внаслідок знищення природних ландшафтів та незахищеного переслідування людьми, більшість видів змій стали рідкісними (за виключенням вужів та звичайної гадюки) і тому занесені до **Червоної книги України**.

ВИЗНАЧЕННЯ ОТРУЙНИХ ЗМІЙ У ПРИРОДІ

Ознаки, за якими гадюкових можна відрізнити від вужевих у польових умовах:

- за розмірами** – довжина гадюк ніколи не перевищує 80-90 см;
- за формою голови** – більш-менш трикутна голова гадюки різко відділена від тулуба тонкою шиєю;
- за забарвленням** – у степової і звичайної гадюк по спині проходить зигзагоподібна переважно безперервна темна смуга;
- за формою зіниці ока** – у гадюк зіниця має форму вертикальної щілини, у вужевих зіниця круга;
- за місцем зустрічі** – гадюки абсолютно сухопутні тварини; вони добре плавають, але ніколи за своєю волею у воду не лізуть! вода – це стихія вужів!

1 – полоз візерунковий ; 2 – полоз сарматський (чотирисмугий); 3 – полоз леопардовий; 4 – полоз ескулапів (лісовий); 5 – гадюка звичайна; 6 – мідянка звичайна; 7 – гадюка степова; 8 – вуж водяний; 9 – гадюка чорна (лісостепова); 10 – полоз каспійський (жовточеревий); 11 – вуж звичайний